لینین

شۆڕشی سۆسیالیستی و

مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا

وەرگێڕانی

سالار ڕەشید

سەرنجێك

خوێنەرانی هێژا...

ئەم باسەی بەردەستان, یەکێکە لە باسە بنەڕەتییەکانی "لینین", سەبارەت بە کێشەی میللی و ڕوانگە و سیاسەتی کۆمۆنیستی لەمەڕ ئەو کێشەیە, لەچوارچێوەی ئەو هەلومەرجە مێژووییە دیاریکراوە, لە کێشمەکێشی چینایەتی و تێکۆشانی کرێکارانی جیهاندا.

بەڵام پاش تێپەڕبوونی نۆ دەیە بەسەر ئەم باسەدا, وە پاش ئەوەی خەبات لە دژی فیئۆدالی, چ بەهۆی بزووتنەوە دیموکراتیکەکان, وەیان لە ڕێگای ڕیفۆرمی ئەرزیی بۆرژوا_ ئیمپریالیستییەوە, بەسەرەنجامی خۆی ئەگات, وە پەیوەندییەکانی سەرمایەداریی, لە تەواوی کۆمەڵگای بەشەری, خۆی وەك پەیوەندییەکی باو و بڵاو بەسەر بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتیدا ئەسەپێنێ, ئیتر گۆڕانکارییەك لە جێگاوڕێگای چینەکان و لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و هەڵوێستیان بەجۆرێك هاتۆتەئاراوە, کە دووبارەکردنەوەی ڕووکەشیانەی ئەو فۆرمولانە, وەڵامدەرەوە نابێت بە کێشە و مەسەلەکانی ئەمڕۆمان.

لەڕاستیدا, یەکێك لەو مەسەلانەی کە بۆرژوازی بۆ فریودانی کرێکاران بەکاری هێناوە و ئەهێنێ, مەسەلەی کێشەی میللی و مافی میللەتانە لە چارەنووسی خۆیاندا, پاش دابڕاندنی لە هەلوموجە دیاریکراوەکەی.

بۆیە پێویستە ئەم مەسەلەیە هەروەکوو لینین لە وەسفی مارکسدا ئیبرازی ئەکات, بەشێوەیەکی ڕەها چاولێنەکەین, وە سەرنجی ئەوەش بدەین, کە ئەم مەسەلەیە لە ڕوانگەی لینین و کۆمۆنیستەکانەوە چۆن وەك سیاسەت و تاکتیکێك لە نێو ستراتیژی شۆڕشی سۆسیالیستی چاوی لێ کراوە. وە دەبێ دیسانەوە سەرنجی ئەوەش بدەین کە چۆن لینین و کۆمۆنیستەکان لەگەڵ یەکپارچەیی ڕیزی کرێکارانی میللەتە

جۆربەجۆرەکانن، بە یەکپارچەیی حیزب و ڕێکخراوەیشەوە، وەچۆن مەسەلەی جیابوونەوەی میللەتانیش وەك ئیختیاری ئەخیر و بەناچاری گیراوەتەبەر.

پێویستە ئاماژەیەکیش بەوە بکەین کە ناسیۆنالیزم وەك بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و وەك ئایدیۆلۆژیایەکی بۆرژوازی، بەهەموو شێوە و شکڵەکانییەوە، لەباری ئابوورییەوە هەڵگری هیچ پەیامێکی تایبەت نییە، وە لەباری سیاسی و عەمەلیشەوە سەدان جار پیشانی داوە، کەنەك هەر شۆڕشگێڕێتی سەدەی نۆزدە و سەرەتای سەدەی بیستی نەماوە، بەڵکوو دوژمنی سەرسەختی ئازادی و دیموکراسی و کرێکار و کۆمۆنیزمە. ئەگەر بەشێك لە بۆرژوازی لەسەردەمی لینین و بۆڵشەویکەکان بەرامبەر بە فیئۆدالی و ئیمپریالیزم تێکۆشاون و بەرەی کرێکار و کۆمۆنیزمیان بەهێز کردووە، وە بەمە مایەی پشتیوانیلێکردن بووە، ئەوا لە دەورانی ئەمڕۆدا هاوکێشەکە بە تەواوی پێچەوانەیە، ناسیۆنالیزمی چەوساوەترین میللەت لە جیهاندا، خزمەتکار و گزیری دڕندەترین بەشی سەرمایەداریی جیهانییە.

سالار ڕەشید

شۆڕشی سۆسیالیستی و مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا

(بابەتەکان)

1_ ئیمپریالیزم، سۆسیالیزم و ڕزگارکردنی میللەتانی ستەملێکراو

ئیمپریالیزم بەرزترین قۆناخی پەرەسەندنی سەرمایەدارییە. سەرمایە لە وڵاتانی پێشکەوتوودا، چوارچێوەی دەوڵەتی گەلی تێپەڕاندووە و مۆنۆپۆڵ جێگای کێبەرکێی گرتۆتەوە. هەروەها سەرمایە تەواوی پێشمەرجە بابەتییەکان کە بۆ هێنانەدی سۆسیالیزم پێویستە، زامن کردووە. هەربۆیە مەسەلەی، خەباتی پرۆلیتاریا لە پێناوی ڕوخاندنی ڕژێمە سەرمایەدارییەکان و دەستبەسەراگرتنی خاوەندارێتی بۆرژوازی، لە ئەوروپای ڕۆژئاوا و وڵاتە یەکگرتووەکان، لە دەستوورکاردا دائەنرێ. ئیمپریالیزم پاڵ بە جەماوەرەوە دەنێ بۆ ئەو خەباتە، ناکۆکییە چینایەتییەکان زۆر توندوتیژئەکاتەوە، توندبوونەوەی زیاتری مەترسییەکانی سەر ژیانی خەڵك، چ لەباری ئابوورییەوە_ ترۆستات و گرانی_ وەیان لەباری سیاسییەوە _ تەشەنەسەندنی مەیلی عەسکەرتاریی، خەستبوونەوەی جەنگ، توندبوونەوەی کۆنەپەرستی، بەهێزکردن و تەشەنەپێدانی چەوسانەوەی میللی و تاڵانکردنی

کۆلۆنەکان. سۆسیالیزمێك کە بە سەرکەوتن گەیشتبێت، ئەبێ وەك پێویستییەك، دیموکراسیەکی تەواو کامڵ فەراهەم بکات، هەروەها ئەبێ، نەك هەربەتەنها یەکسانیی تەواو لەنێوان میللەتان لە ڕووی مافیانەوە بەدییهێنێت، بەڵکوو ئەبێ مافی میللەتانی چەوساوە و ستەملێکراو لە چارەنووسی خۆیاندا پراکتیزە بکات، ئەمەش یانی مافی ئازادیی جیابوونەوەی سیاسی بۆ میللەتان. ئەگەربێتوو پارتە سۆسیالیستەکان لە ئێستادا، لە سەردەمی شۆڕش و پاش سەرکەوتن، بە تەواوی توانا و چالاکییانەوە، نەیسەلمێنن کە ڕزگارکەری میللەتانی ستەمدیدەن، وە پەیوەندی نێوانیان لەسەر بنچینەی یەکگرتنی ئازادانە_ئەبێ ئەوەش بڵێین کە، ئازادیی یەکگرتن بەبێ ئازادیی جیابوونەوە، بانگەشەیەکی بۆش و بەتاڵ و بێناوەڕۆکە_ بنیات نەنێن، ئەوا ئەو حیزبانە خیانەت لە سۆسیالیزم ئەکەن.

بێگومان دیموکراسییەتیش شێوەیەکە لە شێوەکانی دەوڵەت، لەگەڵ پوکانەوەی دەوڵەت؛ ئەویش ئەبێ بپووکێتەوە، بەڵام ئەمە ڕوونادات، مەگەر بە گواستنەوەی سۆسیالیزمێکی تەواو سەرکەوتوو و چەسپاو، بۆ کۆمۆنیزمێکی تەواو کامڵ.

2_ شۆڕشی سۆسیالیستی و تێکۆشان لە پێناوی دیموکراسییەتدا

شۆڕشی سۆسیالیستی کارێك نییە بەیەك تەکان جێبەجێبکرێت، هەروەها تاکە شەڕێکیش نییە لە یەك مەیداندا، بەڵکوو یەك قۆناخی تەواوە لە تێکهەڵچوونی توندوتیژی چینایەتی، وە زنجیرە جەنگێکی دووروودرێژە لە تێکڕای مەیدانەکان، یانی لە هەموو مەیدانەکانی ئابووری و سیاسیدا، جەنگێك کە تەواوبوونی نییە، مەگەر بە دەستبەسەراگرتنی خاوەندارێتی بۆرژوازی. ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە والێکبدرێتەوە کە، خەبات لەپێناوی دیموکراسیدا، ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی کە پرۆلیتاریا، ڕوو لە شۆرشی سۆسیالیستی وەربگێڕێ، وەیان ببێتە هۆی کەمڕەنگکردنەوەی ئەم شۆڕشە، وەیان پەردەپۆشکردنی، هتد.. نەخێر، بەڵکوو

مەسەلەکە بەپێچەوانەوەیە. هەروەکوو چۆن بەبێ بەدەستهێنانی دیموکراسی تەواوەتی؛ بە سەرکەوتنگەیاندنی سۆسیالیزم مەحاڵە، بەهەمان شێوە، پرۆلیتاریا ناتوانێت بۆ زاڵبوون بەسەر بۆرژوازیدا ئامادەبێت، ئەگەربێتوو خەباتێکی شۆڕشگێڕانەی هەمەلایەنە و بەردەوام، ڕاستگۆیانە، لە پێناوی دیموکراسیدا نەگێڕێ.

هەروەها لابردنی بەندێك لە بەندەکانی بەرنامەی دیموکراسی، وەکوو بەندی مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا، بە بیانووی ئەوەی؛ بۆ نموونە، گوایە ئەم مافە لە سایەی ئیمپریالیزمدا، (ناکرێ بەدییهێنرێت) وەیان ((خەیاڵە))، دیسانەوە هەڵەیکی گەورەیە. ئەشێ ئەو قسەیەی کە ئەڵێت؛ مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا، ناکرێ لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا بەدیبێت، بە دوو جۆر لێکبدەینەوە، ئەویش یان بە مانا ڕەهاکەی؛ یانی مانا ئابوورییەکەی، وەیان بە مانا تایبەتییەکەی؛ یانی مانا سیاسییەکەی.

بەپێی لێکدانەوەی یەکەم، ئەبینین ئەم قسەیە لەباری تیۆرییەوە هەر لە بناغەوە هەڵەیە، ئەوەش لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوە: یەکەم، لەبەرئەوەی بەپێی ئەم لێکدانەوەیە، هەروەك چۆن لە تواناندا نییە لەسایەی سەرمایەداریدا دراوی کرێکاری[1] بەدییهێنرێت، وەیان قەیران لەنێو ببرێت، هتد.. بەهەمان شێوە کە گوایە مافی میللەتانیش لە چارەنووسی خۆیاندا، توانای بەدیهاتنی نییە، ئەمەش بەتەواوی هەڵەیە. دووەم، جیابوونەوەی نەرویج لە سوید لە ساڵی 1905 وەك نموونەیەك، بەتەنها، بەسە بۆ ڕەتکردنەوەی ئەو قسەیە(توانای بەدیهاتنی نییە)، بەو مانایەی باسکرا. سێیەم، گەوجێتییە ئەو بیرۆکەیە ڕەتکەینەوە، کە ئەگەر؛ بۆ نموونە، گۆڕانێکی بچووك لە تەرازووی هێزی سیاسی و ستراتیژی نێوان ئینگلتەرا و ئەڵمانیا ڕوویدا، ئەوا پێکهاتنی دەوڵەتی نوێی پۆڵۆنی و هیندی و..هتد.، ئەمڕۆ بێت وەیان سبەی، بەتەواوی ((قابیلی جێبەجێبوونە)). چوارەم، سەرمایەی ماڵیی، بەدوای فراوانبوونەوە و دەستبەسەراگرتنی وڵاتانە. ((بە ئازادی و بەبێ بەربەست)) بەرتیل

بە حكومەتی دیموكراتی، كۆماری(با زۆرترین ئازادیشی تێدا دەستەبەركرابێ) و كارمەندانی هەڵبژێرراو لەهەر وڵاتێك، ئەدات و ئەیانكڕێ، تەنانەت ئەگەر ئەو وڵاتە ((سەربەخۆ))ش بێت. ناكرێت باڵادەستی سەرمایەی ماڵی، لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕ لە دیموكراسی سیاسیدا لە نێوببرێت، ئیتر ئەو ئاڵوگۆڕە هەر ئاڵوگۆڕێك بێت، هەروەكوو باڵادەستی سەرمایە بە شێوەیەكی گشتی، واتە مافی دیاریكردنی چارەنووس بە تەواوەتی و بە شێوەیەكی دیاریكراو لە هەمان چوارچێوەدایە. بەڵام ئەم باڵادەستییەی سەرمایەی ماڵی، لە گرنگی دیموكراسی سیاسی، بەو پێناسەیەی؛ شێوەیەكە كە زۆرترین ئازادی و شەفافییەت بۆ چەوسانەوەی چینایەتی و تێكۆشانی چینایەتی فەراهەم ئەكات، كەم ناكاتەوە. لەبەرئەوە، هەموو ئەو حوكمانە سەبارەت بەوەی كە خواستێك لە خواستەكانی دیموكراسی سیاسی، لەژێر سایەی سەرمایەداریدا (مەحاڵە بێتەدی)، بە مانای (مەحاڵبوون)ی ئابووری، لەدوواشیكردنەوەدا، ئەگەڕێتەوە بۆ

لێكدانەوەی نادروستی تیۆری، سەبارەت بە پەیوەندی گشتی و بنەڕەتی، لە نێوان سەرمایەداری و دیموكراسی سیاسیدا.

بەڵام بەپێی لێكدانەوەی دووەم، ئەوا ئێمە ئەبینین كە ئەو قسەیە چۆن شاش و ناتەواوە. نەك هەر بەتەنها مافی میللەتان لە دیاریكردنی چارەنووسی خۆیاندا، لە ژێر سایەی سەرمایەداریدا (قابیلی جێبەجێبوون نییە) ، مەگەر بەشێوەیەكی ناتەواو و نوقسان، وە بەشێوەیەكی زۆر دەگمەن (بۆ نموونە، جیابوونەوەی نەرویج ساڵی 1905 لە سوید)، بەڵكوو تێكڕای خواستە بنچینەییەكانی دیموكراسی سیاسیش. بەهەمان شێوە، خواستی ڕزگاری دەسبەجێی كۆلۆنەكان كە تەواوی سۆسیال_دیموكراتە شۆڕشگێڕەكان بانگەوازی بۆ ئەكەن، لە ژێر سایەی سەرمایەداریدا، بەبێ زنجیرەیەك لە شۆڕش، دیسانەوە ((قابیلی جێبەجێبوون نییە)). بەڵام بەهیچ جۆرێك، ئەم قسەیە بەو مانایە نییە، كە سۆسیال_دیموكراتەكان لە خەباتی ڕاستەوخۆ و سەرسەخت، لە پێناوی بەدیهاتنی تێكڕای ئەو خواستانە وازبهێنن_ وازهێنان لەو تێكۆشانەش، جگە لە خزمەتكردنی بۆرژوازی و كۆنەپەرستی، خزمەت بە كەسێكی تر ناكات _ بەڵكوو بە پێچەوانەوە، نووسینەوە و داڕشتنی ئەو خواستانە و بەدیهێنانی هەرهەموویان پێویستە، بەڵام نەك بە گیانی ڕیفۆرمیستی؛ بەڵكوو بە گیانی شۆڕشگێڕانە، نەك بە خۆ قەتیسكردن لە چوارچێوەی شەرعییەتی بۆرژوازیی؛ بەڵكوو بە تێكشكاندنی، نەك تەنها بە چالاكی پەرلەمانی و دەربڕینی نارەزایەتی زارەكیی؛ بەڵكوو بە هێنانەمەیدانی جەماوەر بۆ كاری گورج و چالاك، وە بە پەرەپێدان و جۆشدانی خەبات، لە دەوری هەر خواستێكی دیموكراسی سیاسی، هەتا ئەگات بە هەڵمەتی ڕاستەوخۆی پرۆلیتاریا بۆسەر بۆرژوازی، یانی هەتا شۆڕشی سۆسیالیستی و دەستبەسەراگرتنی خاوەندارێتی بۆرژوازی. شۆڕشی سۆسیالیستی، نەك بەتەنها لەژێر كاریگەری مانگرتنێكی گەورە، یان، خۆپیشاندانێكی سەر شەقام، یان، پەشێوییەك بەهۆی برسێتییەوە، یان، یاخیبوونێكی سەربازیی، یان، شۆڕش لە وڵاتێكی كۆلۆنی، ئەشێ بەرپابێت، بەڵكوو لەژێر كاریگەری هەر قەیرانێكی سیاسیش؛ لە چەشنی مەسەلەی دریفوس[2]، وەیان ڕوداوی سافێرن[3]، یان لەژێر كاریگەری ڕیفراندۆمێكیش بۆ جیابوونەوەی میللەتێكی چەوساوە و ستەملێكراو، هتد..ئەشێ بەرپابێت.

توندبوونەوەی چەوسانەوەی میللی لەژێر سایەی ئیمپریالیزمدا، وا لە سۆسیال_دیموكراتەكان دەخوازێت، كە نەك هەر دەستبەدەنە ئەو خەباتەی كە بۆرژوازی بە ((خەیاڵیی)) ناوی ئەبات، یانی خەبات بۆ ئازادیی میللەتان لە جیابوونەوەدا، بەڵكوو بە پێچەوانەوە توندبوونەوەی ئەو چەوسانەوەیە وا دەخوازێت، كە ئەو كێشە و تێكهەڵچوونانەی لەم مەیدانەشدا سەرهەڵئەدەن، بەباشی بقۆزنەوە و بۆ دەستدانە كاری جەماوەری و كاری شۆڕشگێڕانەی دژ بە بۆرژوازی بەكاری بهێنن.

3_ مانای, مافی دیاریکردنی چارەنووس و پەیوەندی بە (یەکگرتن)ەوە

مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا, تەنها بەمانای, مافی میللەتان بۆ سەربەخۆیی, بە مانا سیاسییەکەی دێت, یانی ئازادی جیابوونەوەی سیاسی لە میللەتی سەردەست و چەوسێنەر. ئەم خواستە کە دیموکراسی سیاسی بانگەوازی بۆ ئەکات, لەباری عەمەلییەوە یانی, ئازادی تەواوی تەرویجکردن بۆ جیابوونەوە و چارەسەرکردنی جیابوونەوەکە بە پرسوڕاکردن(پرۆسەی ڕیفراندۆم) بەو میللەتەی کە داوای ئەکات. کەواتە ئەم خواستە لە شێوەی خواستی جیابوونەوە و پارچەپارچەکردن و دامەزراندنی دەوڵەتگەلی بچکۆلە نییە. بەڵکوو بەتەنها گوزارشتکردنێکی ڕاستگۆیانە و گونجاوە لە خەبات, لە دژی هەر چەوسانەوەیەکی میللی. هەروەها بەو ڕادەیەی کە سیستەمی دیموکراتی وڵاتێك لە وڵاتەکان, نزیکایەتی لەگەڵ ئازادی تەواوەتی جیابوونەوەدا هەبێت, بەو ڕادەیەش ئارەزووی جیابوونەوە کەم و لاواز ئەبێت, دیارە سوود و باشییەکانی وڵاتی گەورە لە ڕووی گەشەی ئابووری و بەرژەوەندییەکانی جەماوەرەوە, نکۆڵی ناکرێت, بەڵکوو ئەم سوود و باشییانە, لەگەڵ گەشەی سەرمایەداریدا؛ بە بەردەوامی زیاد ئەکات. داننان بە مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای داننان بە یەکگرتن(فیدراسیۆن fédération) نییە بە وێنەی پرانسیپێك. بەڵکوو دەکرێ مرۆڤ سەرسەختانە دژی ئەم پرانسیپە بێت و لایەنگری ناوەندێتی دیموکراسیش بێت, بەڵام دیسان دەتوانێت یەکگرتن بە باشتر بزانێت لەچاو نابەرابەری نێوان میللەتان, ئەویش بەومەبەستەی کە تەنها ڕێگایەکبێت بەرەو ناوەندێتی دیموکراسی تەواوەتیت بەرێت. ڕێك لەم ڕوانگەیەوە مارکس, لەگەڵ ئەوەی کە لایەنگری ناوەندێتیی بوو, یەکگرتنی ئیرلەندای لەگەڵ ئینگلتەرا پێ باشتر بوو, لەچاو ئەوەی ئینگلتەرا بە زۆر مل بە ئیرلەندا کەچ بکات[4].

ئامانجی سۆسیالیزم تەنها لەناوبردنی پارپارچەیی مرۆڤایەتی لە دەوڵەتی بچووك بچوك و گۆشەگیری میللەتان لەیەکتری نییە, هەروەها ئامانجی تەنها نزیکخستنەوەی میللەتان لەیەکتری نییە, بەڵکوو ئامانجی ئاوێتەکردنیانیشە لەگەڵ یەکتری. بۆ گەیشتن بەو ئامانجە, پێویستە, لەلایەکەوە, خەسڵەتی کۆنەپەرستانەی بیروباوەڕی رینەر و باور سەبارەت بەوەی پێی ئەڵێن ((سەربەخۆیی زاتی کولتووری نەتەوەیی))[5], بۆ جەماوەر ڕوونبکرێتەوە, لەلایەکی تریشەوە ئەبێ داوای ڕزگارکردنی میللەتانی چەوساوە و ستەملێکراو بکەین, نەك بە شێوەدەربڕینی گشتی و ناڕۆشن, نەك بە ڕاگەیاندنی بێمانا, نەك بە ((هەواڵەکردن و سپاردنی)) مەسەلەکە هەتا بنیاتنانی سۆسیالیزم, بەڵکوو لە بەرنامەیەکی سیاسی بە داڕشتنێکی ڕۆشن و ورد, کە دووڕوویی و ترسنۆکی سۆسیالیستەکانی میللەتانی چەوسێنەر, بە تایبەت, لەبەرچاوبگرێ. هەروەکوو چۆن مرۆڤایەتی ناتوانێت چینەکان هەڵوەشێنێتەوە, تەنها بە تێپەڕین بە قۆناغی گواستنەوەدا نەبێت, کە قۆناغی دیکتاتۆرییەتی چینی چەوساوەیە, بەهەمان شێوە ناتوانێت بە ئاوێتەکردنی میللەتان بگات تەنها بە تێپەڕین بە قۆناغی گواستنەوەوە, کە قۆناغی ڕزگاری تەواوەتی گشت میللەتانی چەوساوەیە, یانی تێپەڕین بە قۆناغێك, کە ئازادی جیابوونەوەی تیا فەراهەم بێت.

4_ شێوازی پرۆلیتێری شۆڕشگێڕانە بۆ کێشەی مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا

خواستی مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا, تەنهاخواستێك نەبوو؛ کە وردەبۆرژوازی لە ڕابوردوودا, لە سەدەکانی هەڤدە و هەژدەدا, داڕشتبێ, بەڵکوو ئەوان هەموو بەندەکانی بەرنامەی لانی کەمی دیموکراتیمانیان داڕشتبوو. وردەبۆرژوازی هەتا ئێستاش, گشت ئەوانە بەشێوەیەکی خەیاڵی باس ئەکات, بەبێئەوەی تێکۆشانی

چینایەتی و تینوتاوەکەی لەژێر سایەی دیموکراتیدا ببینێت, بڕوای بە سەرمایەداری (ئاشتیخواز) هەیە. بەوشێوەیە, ئەوە ڕێك ئەو ڕاگەیاندنە خەیاڵییەیە کە خەڵکی ئەخەڵەتێنێ و لایەنگرانی کاوتسکی داکۆکیی لێ دەکەن, کە بانگەشەی یەکێتی ئاشتییانەی میللەتەکان بە مافی یەکسانەوە لەژێر سایەی ئیمپریالیزمدا ئەکەن. بەپێچەوانەی ئەو ڕاگەیاندنە خەیاڵییە پوچ و ئاسۆتەنگ و هەڵپەرستانەیە, سۆسیال_ دیموکراتەکان ئەبێ لە بەرنامەکەیاندا, بیرۆکەی دابەشبوونی میللەتان بۆ میللەتی ستەمکار و چەوسێنەر, وەبۆ میللەتی ستەملێکراو و چەوساوە, دابنێن, وەئەبێ ئەم بیرۆکەیە بەوێنەی واقیعێکی بنەڕەتی و جەوهەری تۆخ بکەنەوە, کە بە شێوەیەکی ناچاریی لە سایەی ئیمپریالیزمدا هەیە.

نابێت پرۆلیتاریای میللەتانی بالادەست و ستەمگەر, بەو دەربڕینە گشتی و وشکانە بگیرسێنەوە, کە هەموو بۆرژوازییە ئاشتیخوازەکان, سەبارەت بە دژایەتیکردنی پێوەلکاندن(الحاق) و لایەنگری لە یەکسانی ماف, لە نێو میللەتان بە شێوەیەکی گشتی, ئەیڵێنەوە. هەروەها ئەم پرۆلیتاریایە نابێت لە ڕاست کێشەیەك بێدەنگ بێت کە بۆرژوا ئیمپریالیستی بەتایبەت؛ ((هەراسان)) ئەکات, مەبەستمان لەوەش کێشەی سنووری وڵاتە, کە لەسەر پایەی چەوسانەوەی میللی ڕاگیراوە. هەروەها ئەم پرۆلیتاریایە نابێت, خەباتیان لە دژی هێشتنەوەی زۆرەملێی میللەتانی ستەملێکراو لە چوارچێوەی وڵاتێکی دیاریکراودا, واز لێ بهێنن. ئەم خەباتەش یانی, خەبات لەپێناوی مافی دیاریکردنی چارەنووس. ئەرکی ئەم پرۆلیتاریایەیە, کە داوای ئازادی جیابوونەوەی سیاسی کۆڵۆنەکان و میللەتانێك بکات, کە میللەتەکە(ی) ئەیان چەوسێنێتەوە و خۆی بەسەریاندا سەپاندووە, ئەگەرنا, ئەنتەرناسیۆنالیستی پرۆلیتێری, قسەیەکی پوچ و بێ کەڵك ئەبێ, متمانەکردن ئەبێتە مەحاڵ, ناشێت و ناگونجێت هاوپشتی چینایەتی لەنێوان کرێکارانی میللەتی چەوساوە و ستەملێکراو و میللەتی سەردەست و چەوسێنەر بکرێت, ڕیاکاری داکۆکیکەرە ڕیفۆرمیست و

کاوتسکییەکان لە ئازادیی دیاریکردنی چارەنووس هەر بە شاراوەیی ئەمێنێتەوە, ئەوانە لەبەرانبەر چەوسانەوەی ئەو میللەتانەی لە لایەن میللەتەکان((یان))ەوە, ئەچەوسێنەوە, وە بەئاشکرا بەزەبری هێز لە چوارچێوەی دەوڵەتەکان((یان))دا هێشتوویاننەتەوە, نایەنەدەنگ.

لەلایەکی ترەوە, پێویستە, سۆسیالیستەکانی میللەتانی چەوساوە و ستەملێکراو, داکۆکیی بە تایبەت لە یەکێتی تەواوەتی و ڕەهای نێوان کرێکارانی میللەتی چەوساوە و ستەملێکراو و کرێکارانی میللەتی سەردەست و چەوسێنەر بکەن, وە ئەم یەکێتییە بەجێبگەیەنن؛ بە یەکێتی ڕێکخستنیشەوە. بەبێ ئەوە, ئەستەمە داکۆکی لە سیاسەتی پرۆلیتێری, لە سیاسەتی سەربەخۆ و هاوپشتیی چینایەتی لەگەڵ پرۆلیتاریای وڵاتانی تر, لەبەرامبەر کەینوبەینی بۆرژوازی, بەهەموو شێوە و شکڵەکانییەوە, وە لەبەرامبەر دەسدرێژی و ڕاووڕووتییەکانی بکردرێت, چونکە بۆرژوازی میللەتانی چەوساوە, هەمیشە دروشمەکانی ڕزگاریی نیشتیمانی, بۆ فریودانی کرێکاران بەکارئەهێنێ: لە مەیدانی سیاسەتی ناوخۆیی خۆیدا, کەڵك لەم دروشمانە وەرئەگرێت, بۆ بەستنی پەیماننامەی کۆنەپەرستانە لەگەڵ بۆرژوازی میللەتانی سەردەست (بۆ نموونە, هەروەکوو پۆڵۆنییەکان لە نەمسا و ڕوسیادا ئەیکەن, کە لەگەڵ کۆنەپەرستیدا دەست ئەخەنە نێودەستی یەك و بۆ ستەمکردن لە جولەکە و ئۆکرانییەکان ساتوسەودا ئەکەن), وەلە مەیدانی سیاسەتی دەرەوەشدا, پەیمانی سەوداکاری لەگەڵ وڵاتێك لەو وڵاتە ئیمپریالیستییانەی کە پێشبڕکێیان لە نێواندایە ئەبەستن, تاوەکوو ئامانجەکانیان لە تالانوبڕۆ, بۆ بچێتە سەر (بۆ نموونە, سیاسەتی وڵاتە بچووکەکان لە بەڵقان..هتد.).

هەندێك جار, خەبات لەپێناوی ڕزگاریی نیشتیمانیی لە دژی دەوڵەتێکی ئیمپریالی, لە هەلومەرجێکی دیاریکراودا, لەلایەن دەوڵەتێکی تری ((گەورە))وە, بۆ مەبەستی ئیمپریالیستی بەکار ئەهێنرێ, بەڵام ئەمە ناکاتە ئەوەی سۆسیال_ دیموکراتەکان

بۆیان هەیە, وە ئەتوانن, واز لە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بهێنن, هەروەکوو نموونەگەلی زۆر هەیە سەبارەت بە کەڵکوەرگرتنی بۆرژوازی, لە دروشمەکانی کۆماریی, بۆ مەبەستی فریودانی سیاسی و تالانوبرۆ, بۆ نموونە, لە وڵاتانی لاتینی, کە دیارە ناکرێ سۆسیال_ دیموکراتەکان والێبکات, ئینکاریی لە خواستی کۆمارییان بکەن[*].

5_ مارکسیزم و بڕۆدۆنیزم لە مەسەلەی گەلاندا

بە پێچەوانەی دیموکراتە وردەبۆرژواکانەوە, بەهیچ جۆرێك مارکس پێی وانەبوو, کە خواستە دیموکراسییەکان, شتێکی ڕەها بێت, ئیتر هەر خواستێکیان بێت بەبێ جیاوازی, بەڵکوو لەو خواستانەدا, تەعبیری مێژوویی خەباتی جەماوەری خەڵکی لە دژی دەرەبەگایەتی بە ڕابەرایەتی بۆرژوازی ئەبینی. هیچ خواستێك لەو خواستانە نییە کە نەکرێت, لە هەندێك هەلومەرجدا, بۆرژوازی بەکاری نەهێنێ وەیان بەکاری ناهێنێ, بۆ فریودانی کرێکار. بەمانایەکی تر, هەر خواستێك لە خواستە

---

[*] ئەوەی شایانی باسە, ئەوە بەتەواوەتی گەوجێتییە, کە واز لە مافی دیاریکردنی چارەنووس بهێنی, بە بیانووی ئەوەی وەك ئەووترێت, لەم مافەوە مەسەلەی ((بەرگری لە نیشتیمان)) هەڵئەهێنجێنرێ. بەهەمان بیانوو, یانی بە بیانوویەکی بێ مانا, سۆسیالیستە_ شۆڤێنییەکان لە ساڵی 1914_1916, هەر خواستێکی دیموکراسی (بۆ نموونە خواستی کۆماری) و هەر شێوەیەکی خەبات لە دژی ستەمی میللییان خستە لاوە, بە بیانووی ((بەرگریکردن لە نیشتیمان))ەوە. مارکسیزم لە جەنگەکانی شۆڕشی گەورەی فەرەنسا و جەنگەکانی گاریبالدی لە ئەورووپادا, ڕاست و دروستی دروشمی بەرگری لە نیشتیمانی هەڵهێنجا و دانیپێدانا, وەلە جەنگی ئیمپریالی 1914_1916 دا دژایەتی دروشمی بەرگری لە نیشتیمانی کرد, ئەوەش بە پشتبەستن بەوەی, هەر جەنگێك بەسەربەخۆ و لە چوارچێوەی هەلومەرجێکی مێژوویی دیاریکراودا, نەك لەسەر بنەمای هیچ ((پرانسیپێکی گشتی)), وەیان لەسەر بنەمای هیچ بڕگەیەك لە بڕگەکانی بەرنامە, شی ئەکرێتەوە.

دیموکراسییەکان, ئەکرێ لەلایەن بۆرژوازییەوە بەکاربهێنرێ بۆ فریودانی کرێکاران. جیاکردنەوەی خواستێك لە خواستە دیموکراتییە سیاسییەکان, کە لێرەدا مەبەستمان مافی میللەتانە لە دیاریکردنی چارەنووسیاندا و دژایەتیکردنی ئەم خواستە بە هەموو خواستەکانی تر, ئەوە لە ڕووی تیۆرییەوە, هەر لە بناغەوە هەڵەیە. بەڵام لە ڕاستیدا, پرۆلیتاریا ناتوانێت سەربەخۆیی خۆی بپارێزێت, مەگەر بەوەی خەباتی خۆی لە پێناو هەموو خواستە دیموکراسییەکان, بەبێ جیاکردنەوەی خواستی کۆماریی, لەخزمەتی خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆی لە پێناو ڕوخاندنی بۆرژوازیدا دابنێت. (بەمانایەکی تر, ئەبێ خەبات لە پێناوی خواستە دیموکراتییەکان بەکاربهێنرێ بۆ ڕوخاندنی حکومەتی بۆرژوازی. و. کوردی)

لەلایەکی ترەوە, بە پێچەوانەی بڕۆدۆنییەکان کە ((بەناوی شۆڕشی کۆمەلایەتییەوە)), ((ئینکاری)) لە مەسەلەی میللی ئەکەن, ئەبینین کە چۆن مارکس ئەو پرانسیپە بنەڕەتییەی ئەنتەرناسیونالیزم و سۆسیالیزمی لە پێشەوە داناوە کە ئەڵێت, ئەگەر گەلێك, ستەم لە گەلانی تر بکات, ناتوانێت بۆخۆیشی ئازاد بێت[6]. ئەمە لەکاتێکدا کە مارکس, لەپێش هەموو شتێکەوە, بایەخی بە بەرژەوەندیی خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریا لە وڵاتە پێشکەوتووەکان ئەدا. وە بە پشتبەستن بە بەرژەوەندیی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کرێکاری ئەڵمان بەشێوەیەکی دیاریکراو, لە ساڵی 1848 دا مارکس داوای ئەوەی کرد کە دیموکراسیزمی سەرکەوتوو لە ئەڵمانیا, ئازادی میللەتانێك کە ئەڵمانیا ئەیانچەوسێنێتەوە ڕابگەیەنن, وە ئەم ئازادییە بەجێ بهێنرێت. وە بە پشتبەستن بە خەباتی شۆڕشگێڕانەی کرێکاری ئینگلیز بە دیاریکراوی, لە ساڵی 1869 دا مارکس, داوای جیاکردنەوەی ئیرلەندای کرد لە ئینگلتەرا. وەهەر بەو بۆنەیەوە ئەوەشی زیاد کرد و وتی: ((تەنانەت ئەگەر کار گەییشتە ئەوەی لە پاش جیابوونەوە دووبارە یەکبگرنەوە))[7]. بە خستنەڕووی ئاوەها خواستێك بەتەنها, مارکس بە فیعلی, کرێکاری ئینگلیز بە گیانی ئەنتەرناسیۆنالیستی گۆش ئەکات. بە

تەنها بەم شێوەیە, توانی چارەسەرێکی شۆڕشگێڕانە بۆ ئەم کێشە مێژووییە بخاتە ڕوو, کە بەهۆیەوە ڕووبەڕووی ئۆپۆرتیۆنیست و ڕیفۆرمیستە بۆرژواییەکان ببێتەوە, کە هەتا ئێستا, پاش تێپەڕبوونی نیوسەدە, ((ڕیفۆرمی)) ئیرلەندایان بەجێ نەگەیاندووە. بە تەنها بەم شێوەیە, مارکس ئەیتوانی, بەپێچەوانەی ئەوانەی کە ستاییشی سەرمایە ئەکەن, ئەوانەی هاوارئەکەن و ئەڵێن, ئازادیی میللەتانی بچوك و جیابوونەوەیان خەیاڵە و جێبەجێبوونی مەحاڵە, هەروەها ئەوانەی وا ڕادەگەیەنن کە یەکجێیی و یەکگرتوویی ئابووری و سیاسی, دیسانەوە مۆرکی پێشکەوتنخوازی پێوەیە, _ بە تەنها بەم شێوەیە, مارکس, ئەیتوانی کە داکۆکی لە مۆرکی پێشکەوتنخوازانەی ئەم یەکجێیەتییە بکات, بە ڕێگایەکی تر, جیا لە ڕێگای ئیمپریالیستی, ئەیتوانی داکۆکی لە نزیکبوونەوەی میللەتان لەگەڵ یەکتری بکات, نەك بەزۆری زۆردارەکی, بەڵکوو لەسەر بنەمای یەکگرتنی ئازادانەی نێوان پرۆلیتاریای تەواوی وڵاتان. بە تەنها بەم شێوەیە, مارکس, ئەیتوانی ڕووبەڕووی ئەو دانپیانانە شکڵیی و زۆر جار بەرژەوەندپەرستانەیە, سەبارەت بە یەکسانی نێوان میللەتان و مافی دیاریکردنی چارەنووسیان ببێتەوە, بە کاری شۆڕشگێڕانەی جەماوەر, کارێك کە بە چارەسەری کێشەی میللەتانیشەوە پەیوەستە.

جەنگی ئیمپریالیستانە لە ساڵانی 1914_ 1916 و کاریگەرییەك کە ئەم جەنگە هەییوو لە ئاشکراکردنی تەویلەی ڕیاکاری هەلپەرستانە و کاوتسکیانەدا, بەوێنەی تەویلەی ئۆگیاس, بەڕۆشنی جەخت لەسەر ڕاست و دروستی ئەم سیاسەتە ئەکاتەوە, کە مارکس گرتییەبەر, کە دەبێت وەك نموونەیەك بەدەستەوە بگیرێ بۆ تەواوی وڵاتانی پێشکەوتوو, کە ئێستا هەریەکێکیان, کۆمەڵێك لە میللەتانی بێیانی, ئەچەوسێنێتەوە *.

* زۆرجار ئەخوێنینەوە, هەروەکوو لەم دواییەدا, ئەوەی شۆڤێنیستی ئەڵمانی لینش, لە هەردوو

6_ سێ شێوە وڵاتگەل, لە پەیوەست بە مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا

لەم ڕووەوە, پێویستە سێ شێوەی سەرەکی لە وڵاتان, لەیەك جیابکەینەوە.

یەکەم, وڵاتانی سەرمایەداریی پێشکەوتوو, لە ئەوروپای ڕۆژئاوا و وڵاتە یەکگرتووەکان. لەم وڵاتانەدا, بزووتنەوەی میلیی پێشکەوتنخوازی بۆرژوازی, دەمێکە کۆتایی هاتووە. هەریەکە لەم نەتەوە((گەورانە)), میللەتانی تر لە وڵاتانی کۆڵۆنی و لە ناوخۆی وڵاتدا ئەچەوسێننەوە. لەبەرئەوە ئەرکی سەرشانی پرۆلیتاریای ئەم نەتەوە باڵادەستانە, هەمان ئەو ئەرکەیە, کە لە سەدەی نۆزدەهەمدا, پرۆلیتاری ئینگلتەرە, لەبەرامبەر ئیرلەندەدا هەییوو *

ژمارەی 8 و 9 ی (Die Glocke) (دی گلۆکە)[8] دا بڵاوی کردبۆوە, خوێندمانەوە, کە ئەڵێت, هەڵوێستی سەلبی مارکس لەبەرامبەر بزووتنەوەی نەتەوەیی هەندێك لە گەلان, وەکوو بزووتنەوەی چیکەکان لە ساڵی 1848 بۆنموونە, پێویستی دانانان بە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا, لە ڕوانگەی مارکسیزمەوە ڕەتئەکاتەوە. بەڵام ئەم قسەیە هەڵەیە, چونکە لەوکاتەدا, لەساڵی 1848دا, هۆکارێکی مێژوویی و سیاسی هەبووە بۆئەوەی جیاوازی بکرێت لەنێوان میللەتانی ((کۆنەپەرست)) و میللەتانی شۆڕشگێڕی دیموکراسی. بێگومان مارکس لەسەرحەق بوو, کە ئیدانەی میللەتانی یەکەمی ئەکرد و داکۆکی لەوانی تر ئەکرد[9]. مافی دیاریکردنی چارەنووس, خواستێکە لە خواستە دیموکراتیکەکان, لەبەرئەوە نۆرماڵە کە ئەم خواستە مل بۆ بەرژەوەندییە گشتییەکانی دیموکراسیزم کەچ بکات و لە خزمەت ئەودا بێت. ئەم بەرژەوەندییە گشتییانەش, لە ساڵی 1848 و ساڵانی دواتر, بەپلەی یەکەم, لە دەوری جەنگین لە دژی قەیسەر بەرجەستە و بەرتەسك ببۆوە.

* لە هەندێك وڵاتی بچووکی وەك هۆڵەندا و سویسرا, کە جەنگی 1914_ 1916 نەیانی گرتەوە, بۆرژوازی دروشمی ((ئازادی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا))ی زۆر بەتوندی بەدەستەوەگرت و وەك بیانوویەك بەکاری هێنا, بۆ بەشداریکردن لە جەنگی ئیمپریالیستیدا. ئەمە یەکێکە لەو هۆکارانەیکە پاڵی بە سۆسیال دیموکراتەکانەوە نا, تا لە وڵاتانێکی ئاوەهادا, ئینکاری لە ماقی

دووەم, ڕۆژهەڵاتی ئەوروپا, یانی نەمسا و بەڵقان, بەتایبەتیش ڕوسیا, لەم وڵاتانەدا, سەدەی بیستەم, گەشەی زۆری بە بزووتنەوە نەتەوەییە بۆرژوا دیموکراتیکەکاندا و خەباتی میللی توندوتیژ کرد. لەبەرئەوە پرۆلیتاریای ئەم وڵاتانە, ناتوانێت بەئەرکی خۆی هەستێت, ئیتر ئەو ئەرکە تەواکردنی ئاڵوگۆڕی بۆرژوا دیموکراتیکی ئەم وڵاتانە بێت, وەیان کۆمەککردنی شۆڕشی سۆسیالیستی وڵاتانی دیکە بێت, مەگەر بەوەی سەرسەختانە لە پێناوی مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا تێبکۆشێت. ئەرکی قورس و زۆر گرنگ لەم شێوە وڵاتانە, بریتییە لە لێکگرێدان و یەکپارچەکردنی خەباتی چینایەتی کرێکارانی نەتەوەی ستەمگەر, لەگەڵ خەباتی کرێکارانی نەتەوەی ستەملێکراو.

سێیەم, وڵاتانی نیمچەکۆڵۆنی, وەکوو چین, ئێران و تورکیا, وە هەموو وڵاتانی کۆڵۆنی, کە تێکڕا ژمارەی دانیشتوانەکەی ئەگاتە 1000 ملیۆن کەس. هەتا ئێستاش بزووتنەوە بۆرژوا دیموکراتیکەکان, لە بەشێك لەم وڵاتانە, لە سەرەتای هەنگاوەکانیدایە, وە لە هەندێك بەشی تریاندا, هێشتا دوورە لەوەی بەسەرەنجامی

دیاریکردنی چارەنووس بکەن. ئەوانە بە بیانووگەلێکی هەڵەوە, داکۆکی لە سیاسەتی دروستی پرۆلیتاری ئەکەن, مەبەستمان ئینکاریکرنی ((داکۆکی لە نیشتیمان))ە لە جەنگی ئیمپریالیستیدا. بەڵام ئەم هەڵوێستە, لە باری تیۆرییەوە, ئەبێتە هۆی شێواندنی مارکسیزم, وە لەباری پراکتیکەوە, جۆرێکە لە ئاسۆ تەنگیی, کە تایبەتمەندی میللەتانی بچوکە, هەروەها لەبیرکردنی سەدان ملیۆن ڕۆڵەی ئەو میللەتانەیە, کە میللەتانی ((وڵاتە گەورەکان)) بە کۆیلەی کردوون. هاوڕێ گۆرتەر لە نامیلکە نایابەکەی, بە ناوی ((ئیپمپریالیزم و جەنگ و سۆسیال دیموکراتەکان)), بەهەڵەدا چووە, لە کاتێکدا کە ئینکاریی لە پرانسیپی ئازادی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا ئەکات, بەڵام ئەم پرانسیپە بەدروستی پیادە ئەکات لەوکاتەیدا کە داوا دەکات, دەسبەجێ هیندی هۆڵەندی ((سەربەخۆیی سیاسیی نیشتیمانیی)) پێ بدرێ, وە پەردە لەسەر ڕووی هەلپەرستە هۆڵەندییەکان لائەدات, کە خستنە ڕووی ئەو خواستە و خەبات لە پێناویدا ڕەتئەکەنەوە.

خۆی بگات. بۆیە ئەرکی سەرشانی سۆسیالیستەکانە کە نەك هەر داوای دەسبەجێ و بێقەیدوشەرتی ڕزگاربوونی کۆڵۆنەکان بکەن_ ئەم خواستەش بە مانا سیاسییەکەی, جگە لە دانئان بە مافی دیاریکردنی چارەنووس, هیچی تر ناگەیەنێ_بەڵکوو ئەبێ بەوپەڕی تواناوە, پشتیوانی لە شۆڕشگێڕترین بەشی نێو بزووتنەوەی ڕزگاری نیشتیمانی بۆرژوا دیموکراتیکی ئەم وڵاتانە بکەن, وە بۆ بەرپاکردنی شۆڕشەکانیان_ وە بۆ بەرپاکردنی جەنگی شۆڕشگێڕانەیان, لە کاتی پێویستدا_ لە دژی ئەو وڵاتە ئیمپریالیستانەی ئەیانچەوسێننەوە, کۆمەکیان بکەن.

7_ سۆسیال_ شۆڤێنیزم و مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا

قۆناغی ئیمپریالیزم, وە بەتایبەت جەنگی 1914_ 1916 هاتەپێشەوە, کە خەبات لە دژی شۆڤێنیزم و گراییشی دەمارگیری نەتەوەیی لە وڵاتە پێشکەوتووەکان وەك ئەرکێك مەترەح کرد. ئەوەندەی کە بە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا پەیوەستە, لە نێو سۆسیال_ شۆڤێنییەکاندا دوو ڕەوتی سەرەکی هاتنەکایەوە, ئەویش ئۆپۆرتیۆنیستەکان و کاوتسکییەکانە, کە ڕوخساری جەنگی ئیمپریالیستانە و کۆنەپەرستانە جوان ئەنوێنن و بە دروشمی ((داکۆکی لە نیشتیمان)) ئەیڕازێننەوە.

لەلایەکەوە ئەبینین کەسانێك بۆ خزمەتکردن بە بۆرژوازی ڕووی خۆیان بەباشی ئاشکرا کرد و بەبیانووی ئەوەی کە ئیمپریالیزم و تەمەرکوزی سیاسی دوو مەسەلەی پێشکەوتوخوازین, دێن داکۆکی لە کاری لکاندنی وڵاتان ئەکەن, هەروەها بەهۆی ئەوەی کە ئەڵێن ئەوە یۆتۆپیا و خەیاڵی وردەبۆرژوازییە..هتد. دێن ئینکاریی لە مافی دیاریکردنی چارەنووس ئەکەن, نۆکەرانێکی وەك کۆنۆف و بارفۆس, هەڵسوڕاوە

ئۆپۆرتیۆنیستەکان لە ئەڵمانیا, وە بەشێك لە فابییەکان[10] و ڕابەرانی تریدیۆنیۆنەکان لە ئینگلتەرە, ئۆپۆرتیۆنیستەکان لە ڕوسیا: سیمکۆفیسکی, لیبمن, یورکیفیتش و هاوشێوەکانیان لە پاڵ ئەمەدان.

وە لەلایەکی ترەوە کاوتسکییەکان ئەبینین. کە فاندەرفاڵدە و ڕینۆدیل, وە زۆرێك لە پاسیفیستەکانی ئینگلتەرە و فەرەنساش,...هتد. لەگەڵیاندان. ئەندامانی ئەم دەستەیە, لایەنگری یەکگرتنن لەگەڵ ئەندامانی دەستەی یەکەم, بەڵکوو لەباری عەمەلییەوە, بەتەواوی لە پاڵ ئەواندان, لەکاتێکدا ئەبینین ئەوانە, داکۆکی لە مافی دیاریکردنی چارەنووس ناکەن, مەگەر تەنها بەدەم, وە بە شێوەیەکی دووڕوانە: ئەوانە پێیان وایە, خواستی ئازادی جیابوونەوەی سیاسی ((زیادەڕەوییە))_ (((zu viel verlangt)), هەروەکوو کاوتسکی لە گۆڤاری ((نۆیە تزایت)) ((Neue Zeit)), لە بەرواری 21 ئایاری 1915)دا ئەیڵێ)_ ئەوانە داکۆکی لە ئەرکێك ناکەن کە پێویستە سۆسیالیستەکانی میللەتانی سەرکوتگەری چەوسێنەر ئەبێ پێی هەستن, ئەویش گرتنەبەری تاکتیکی شۆڕشگێڕانەیە, بەڵکوو بە پێچەوانەوە, شانی خۆیان لە ئەرکە شۆڕشگێڕانەکانیان خاڵی ئەکەنەوە, هەلپەرستی خۆیان پاساوئەدەن و فریوکارییەکانیان بۆ خەڵك سوکئەکەنەوە, وە ڕێك لە مەسەلەیەك خۆ ئەدزنەوە کە ئەویش مەسەلەی سنووری وڵاتە, کە بۆ هێشتنەوەی میللەتانێك لەو وڵاتەدا, کە بەهرەمەند نین لە تەواوی مافەکانیان, پەنا بۆ زەبروزەنگ ئەبردرێ,...هتد.

ئەندامانی ئەم دوو دەستەیە وەکوو یەك ئۆپۆرتیۆنیستن, ئەمانە مارکسیزمیان شێواند, دوای ئەوەی هەموو توانایییەکیان لەدەستدا بۆ تێگەییشتن لە تاکتیکی مارکس, کە لە نموونەی ئیرلەندەدا ڕۆشنی کردۆتەوە, وە تیایدا گرنگی تیۆری و هەنگاوە عەمەلییە دەسبەجێکان باسکراوە.

بەڵام هەرچی مەسەلەی لکاندنی وڵاتانە, بەهۆی جەنگەوە, بووە بە مەسەلەی ڕۆژ و خۆی دەرخستووە. بەڵام لکاندن, یانی چی؟ ئەوە شتێکی ئاسانە مرۆڤ بڕوابکات

بەوەی کە, دژایەتیکردنی لکاندن یانی: یان, داننان بە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا, وەیان, ئەو دژایەتیکردنە لەسەر پایەی درووشمێکی ئاشتیخوازانە بنیاتنراوە, کە داکۆکی لە status quo (ستاتو کو_ هەلومەرجی ئێستا. وەرگێڕی عەرەبی) ئەکات, وە لە دژی گشت زەبروزەنگێك ئەوەستێتەوە, تەنانەت زەبروزەنگی شۆڕشگێڕانەش.

دروشمێکی لەم جۆرە, هەر لە بنچینەوە هەڵەیە و لەگەڵ مارکسیزمدا یەکناگرێتەوە.

8_ ئەرکە کۆنکرێتەکانی پرۆلیتاریا, لە ئاییندەیەکی نزیکدا

لەوانەیە شۆڕشی سۆسیالیستی لە ئاییندەیەکی زۆر نزیکدا هەڵگیرسێت. لەم حاڵەتەدا, پرۆلیتاریا ڕووبەڕووی ئەم ئەرکە دەسبەجێیانە ئەبێتەوە: دەستبەسەراگرتنی دەسەڵات و بانکەکان, وە ئەنجامدانی ڕێوشوێن و هەنگاوی دیکتاتۆرییانەی لەو چەشنە. لەوکاتەدا بۆرژوازی توانای خۆی ئەخاتەگەڕ_ بەتایبەت ڕۆشنبیران, لە جۆری فابییەکان و کاوتسکییەکان_ تاوەکوو شۆڕش پارچەپارچە بکەن و کۆسپ بخەنە سەر ڕێگای, بەوەی ئامانجی بەرتەسك و دیموکراتیی بسەپێنن بەسەریدا. ئەگەر بێت و تەواوی خواستە دیموکراتیکەکان, بەمانایەك, بشێن کۆسپی بەردەم شۆڕش پێکبهێنن, تاوەکوو پرۆلیتاریا هێرشی خۆی بۆسەر بناغەکانی دەسەڵاتی بۆرژوازی دەسپێبکات, ئەوا پێویستیی ڕاگەیاندن و بەجێگەیاندنی ڕزگاریی گشت گەلانی چەوساوە (یانی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا), ئەبێتە مەسەلەیەکی گرنگی وا لە شۆڕشی سۆسیالیستیدا, کە پێداگریی لەسەربکرێ, گرنگییەکەی لەچەشنی ئەو گرنگییەیە کە بۆ بەسەرکەوتنگەیاندنی شۆڕشی بۆرژوا دیموکراتیکی ئەڵمانیا لەساڵی 1848, وەیان ڕوسیا لە ساڵی 1905دا هەییوو.

بەلام لەگەڵ ئەوەشدا ئەشێ، پێنج ساڵ وەیان دە وەیان زیاتر تێبپەڕێت، پێش ئەوەی شۆڕشی سۆسیالیستی دەسپێبکات. لەو ماوەیەدا، ئەبێ جەماوەر بەگیانی شۆڕشەوە گۆش بکرێت، بەجۆرێك کە مەحاڵ بێت، شۆڤێنیستان و ئۆپۆرتیۆنیستانی سۆسیالیست بتوانن خۆیان بدەنە پاڵ حیزبی کرێکار، هەروەها وا بکات کە مەحاڵ بێت سەربکەوون، سەرکەوتنێك لە چەشنی ئەوەی لە ساڵی 1914_ 1916 بەدەستیان هێنا. ئەرکی سۆسیالیستەکانە دیسان ئەوە ڕوونکەنەوە، کاتێك کە سۆسیالیستەکانی ئینگلیز، ئەوانەی داوای ئازادیی جیابوونەوەی کۆلۆنەکان و ئیرلەندە ناکەن، وە سۆسیالیستەکانی ئەڵمان، ئەوانەی داوای ئازادیی جیابوونەوەی کۆلۆنەکان و ئەلزاسییەکان و دانیمارکییەکان و پۆلۆنییەکان ناکەن، وە دەستناکەن بە پروپاگەندەی شۆڕشگێڕانە و ڕاستەوخۆ و کاری جەماوەریی شۆڕشگێڕانە و ڕاستەوخۆ، لە دژی چەوسانەوەی میللی، وە ڕوداوی لەناکاوی وەك ڕوداوی سافێرن ناقۆزنەوە، بۆئەوەی پڕوپاگەندەیەکی نهێنی و زۆر فراوان لە نێو پرۆلیتاریای میللەتی بالادەست و چەوسێنەر دەستپێبکەن، وە بۆ ڕێکخستنی خۆپیشاندانی سەرجادە و کاری شۆڕشگێڕانەی جەماوەریی، هەروەها کاتێك سۆسیالیستەکانی ڕوس، ئەوانەی داوای ئازادی جیابوونەوەی فینلەند و پۆلۆنیا و ئۆکرانیا ناکەن، ..هتد.، هتد.،_ ئەو سۆسیالیستانە هەرهەموو ڕەفتارێکی شۆڤێنیانە ئەگرنەبەر و ملکەچانە خزمەتی ملك و سامانی ئیمپریالیزم و بۆرژوا ئیمپریالیستەکان ئەکەن، کە خڵتانی خوێن و چڵپاوە.

9_ هەڵوێستی سۆسیال_دیموکراسی ڕوسی و پۆلۆنی و ئەنتەرناسیۆنالیزمی دووەم لەبەرامبەر مافی دیاریکردنی چارەنووس

ناکۆکی نێوان سۆسیال_ دیموکراتە شۆڕشگێڕەکانی ڕوسیا و سۆسیال_ دیموکراتەکانی پۆلۆنیا لەسەر مەسەلەی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە ساڵی

1903 ەوە سەریهەڵدا، ئەمەش لەو کۆنگرەیەی کە سەرباری ناڕەزایەتی سۆسیال_ دیموکراتەکانی پۆلۆنیا، بەرنامەی حیزبی کرێکاری سۆسیال_ دیموکراتیی لە ڕوسیا پەسەند کرا، کە بەندی نۆهەم، پەیوەست بە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندای تیا جێگیر کرا. ئیتر لەوکاتەوە، سۆسیال_ دیموکراتەکانی پۆلۆنیا، هەرگیز پێشنیارەکەی خۆیانیان سەبارەت بە لابردنی بەندی نۆهەمی بەرنامەی حیزبمان، وەیان گۆڕینی بە شتێکی تر، بەناوی حیزبەکەیانەوە، دووپات نەکردەوە.

لە ڕوسیادا، بەوپێیەی کە، بەلای کەمەوە لەسەدا 57ی دانیشتوان، یانی زیاتر لە 100 ملیۆن کەس، سەربە نەتەوە چەوساوە و ستەملێکراوەکانە، وە بەوپێیەی کە، ئەم نەتەوانە بەزۆری لەدەوروبەری وڵاتدا نیشتەجێن، وە بەوپێیەی کە، بەشێك لەم نەتەوانە ڕۆشنبیرییان زیاترە وەك لە ڕوس، وە بەوپێیەی کە، نیزامی سیاسی خاوەن مۆرکێکی دڕندانەی تایبەتە، کە پاشماوەی سەدەکانی ناوەڕاستە، وە بەپێیەی کە، شۆڕشی بۆرژوا دیموکراتیك بە ئەنجامی خۆی نەگەییشتووە، لە ڕوسیایەکی ئاوهادا، وەك دەرئەکەوێ، دانانان بە مافی ئازادی جیابوونەوە، بۆ ئەو نەتەوانەی کە تزار ئەیانچەوسێنێتەوە، ئەرکێکی بێئەملاوئەولا و ئیلزامیی سەرشانی سۆسیال_ دیموکراتەکانە، کە ئەرکە دیموکراتی و سۆسیالیستییەکانیان بەسەریاندا دەیسەپێنێ. حیزبەکەمان، کە لە کانونی دووەمی (یەنایەر) 1912 دا، دووبارە دامەزرێنرایەوە و ڕێکخرایەوە، لەساڵی 1913دا بڕیارێکی[11] دەرکرد، تیایدا جەخت لەسەر مافی دیاریکردنی چارەنووس ئەکات و بەشێوەیەکی کۆنکرێت و ڕۆشن، هەر بەوشێوەیەی کە لەسەرەوە باسکراوە و شیی ئەکاتەوە. هەوسارپچڕاندنی شۆڤێنیزمی ڕوسی لە ساڵی 1914_ 1916، چ لە ڕیزەکانی بۆرژوازی وەیان لە ڕیزی سۆسیال ئۆپۆرتیۆنیستەکاندا (ڕوبانوفیتش، بلیخانۆف و ((ناشە دیلو))[12]، ..هتد.)، وامان لێدەکات کە زۆر زیاتر جەخت لەسەر ئەم خواستە بکەینەوە، وە وامان لێبکات کە

بڵێین، ئەوانەی ئینکاری لەم مافە ئەکەن، لەباری عەمەلییەوە لایەنگریی لە شۆڤێنیزمی ڕوسی و نیزامی تزاری ئەکەن. حیزبمان ڕایدەگەیەنێت، کە بێبەری و بێتاوانە لەو ئینکارییەی کە لە مافی دیاریکردنی چارەنووس ئەکردرێ، وە بەهیچ جۆرێك بەرپرسیار نییە لێی.

دووا شێوەداڕشتنێك کە گوزارشت لە هەڵوێستی سۆسیال_ دیموکراتیکی پۆڵۆنی، سەبارەت بە مەسەلەی نەتەوەیی ئەکات (ڕاگەیاندنی سۆسیال_ دیموکراتیکی پۆڵۆنی، لە ئەنجومەنی گشتی زیمیرفالد[13]) ئەم بیرۆکانەی لەخۆ گرتووە:

ڕاگەیاندنەکە ئیدانەی حکومەتی ئەڵمانی و ئەو حکومەتانەی تر ئەکات کە دایانناوە ((ناوچە پۆڵۆنییەکان)) وەکوو بارمتەیەك بەکاربهێنن، لە سازشەکانی دهاتوویان و بۆ تەعویزوەرگرتن، ((کە سەرەنجام، گەلی پۆڵۆنی بێبەش ئەکات لەوەی کە بتوانێت، چارەنووسی خۆی بەدەستی خۆی دیاری بکات)). ((سۆسیال_ دیموکراتیکی پۆڵۆنی، زۆر بەتوندی و بەئاشکرا، ناڕەزایەتی قوڵی خۆی لەبەرامبەر دووبارە پارچەپارچەکردنی هەر بەشێکی وڵاتەکە دەرئەبڕێت))... پەردە لەسەر ڕووی ئەو سۆسیالیستانە هەڵئەماڵێ، کە پەیمانیان بە ئالی هوهتروللرن...داوە ((بەئەرکی ڕزگارکردنی گەلانی چەوساوە))، هەروەها بەوشێوەیە گوزارشت لە بیروباوەڕی خۆی دەکات، کە تەنها، بە بەشداریکردن لەو خەباتەی کە پرۆلیتاریای شۆڕشگێڕی جیهانی، خەریکە دەستیپێبکات، ئەو خەباتەی لەپێناوی سۆسیالیزمدایە، ((کۆتوبەندی چەوسانەوەی میللی تێکدەشکێنێ، هەموو شێوە خۆسەپاندن و بالادەستییەکی بێگانە لەنێو ئەبات، وە توانایی گەلی پۆڵۆنی بۆ گەشەی ئازاد و هەمەلایەنە دستەبەرئەکات، بەو پێناسەیەی کە ئەم گەلە، ئەندامێکی کۆمەڵەی گەلانە، بە مافی یەکسانەوە)). هەروەها ڕاگەیاندنەکە پێیوایە کە جەنگ تاوانێکە، برا برای تێدا ئەکوژێت، بەلام ((بۆ پۆڵۆنییەکان))، ((دووجار تاوانە)) (بلاوکراوەی

کۆمیتەی سۆسیالیستی جیهانی، ژمارەی دووەم، بەرواری 27/ 9/ 1915، لاپەڕەی 15، وەرگێڕانی ڕوسی، بەشی ((ئەنتەرناسیۆنالیزم و جەنگ))، لاپەڕەی 97).

ئەم بیرۆکانە لەناوەڕۆکدا، هیچ جیاوازییەکیان لەگەڵ مەسەلەی دانان بە مافی میللەتان لە چارەنووسی خۆیاندا نییە، بەلام داڕشتنە سیاسییەکەی ڕۆشن و ورد نییە، ئەم ناڕۆشنییە بە جۆرێکە کە زیاترە لە زۆربەی ئەو ناڕۆشنیانەی کە لە بەرنامە و بڕیارەکانی ئەنتەرناسیۆنالیزمی دووەمدا[14] بەدیئەکرێ. گشت هەوڵێك بۆ گوزارشتکردن لەم بیرۆکانە بە شێوەیەکی سیاسی ورد، وە دیاریکردنی توانایی جێبەجێبوونی لە سیستەمی سەرمایەداریدا، وەیان لە سیستەمی سۆسیالیستیدا، تەنها بەمانە، زۆر بەڕۆشنی ئەو هەڵەیە دەرئەکەوێت، کە سۆسیال_ دیموکراتە پۆڵۆنییەکان تێی کەوتوون، یانی هەڵەی، ئینکاریکردنی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا.

لە ساڵی 1896دا، کۆنگرەی جیهانیی سۆسیالیستی لە لەندەن بەسترا، لەوێدا بڕیارێك پەسەندکرا، کە تیایدا، دان بە مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا ئەنێ. بەلام پێویستە ئەو بڕیارە لەبەر ڕۆشنایی ئەو بابەتانەی کە لە سەرەوە هاتووە کامڵ بکرێت، بە ڕێنوێنیگەلێك کە ئاماژە دەکات: یەکەم، بە پێویستی ئەم خواستە و پێداگری لەسەری، بەتایبەت لەژێر سایەی ئیمپریالیزمدا؛ دووەم، بە مۆرکی سیاسی و ناوەڕۆکی چینایەتی، ئەم دووشتە لە تەوای خواستە سیاسییە دیموکراتیکەکان، بەو خواستەشەوە کە ئاماژەمان پێی کرد، بەرچاو ئەکەوێ؛ سێهەم، بە پێویستی جیاوازیکردن لە نێوان ئەرکە کۆنکرێتەکانی بەردەم سۆسیال_ دیموکراتەکانی میللەتانی چەوسێنەر و بالادەست، وە لە نێوان ئەرکە کۆنکرێتەکانی بەردەم سۆسیال_ دیموکراتەکانی میللەتانی چەوساوە و ستەملێکراو؛ چوارەم، بەو دانپێنانەی ئۆپۆرتیۆنیستەکان و کاوتسکییەکان بە مافی دیاریکردنی چارەنووس، دانپێنانێکی پڕ لە دوودڵی، تەنها بە ڕوکەش، وە دواتر و بەمانا سیاسییەکەی

بەرژەوەندخوازانە؛ پێنجەم, ڕێکهاتنەوەی فیعلی و لەگەڵیەکگونجانی شۆڤێنییەکان و سۆسیال_ دیموکراتەکان, بەتایبەتی لەنێو میللەتانی وڵاتە زۆر گەورەکان (روس, ئەنگلۆ_ ئەمریکی, ئەڵمان, فەرەنسییەکان, ئیتالییەکان, ژاپۆنییەکان,...هتد.), ئەوانەی کە داکۆکی لە خواستی, ئازادی جیابوونەوەی کۆڵۆنەکان و ئەو میللەتانەی کە میللەتەکە((یان)) ئەیانچەوسێنێتەوە, ناکەن؛ شەشەم, ئەبێ خەبات و تێکۆشانمان لە پێناوی ئەم خواستەدا, شانبەشانی خەبات و تێکۆشان لە پێناوی تەواوی خواستە بنەڕەتییەکانی دیموکراسی سیاسی, لە خزمەتی خەباتی ڕاستەوخۆی شۆڕشگێڕانەی جەماوەریی, بۆ ڕوخاندنی حکومەتە بۆرژوازییەکان و بەئەنجامگەیاندنی سۆسیالیزمدابێت.

ئەگەربێتو تێڕوانینی هەندێك لە میللەتە بچوکەکان, بەتایبەت لە نێو ئەوانەدا سۆسیال_ دیموکراتە پۆڵۆنییەکان, بدەینە پاڵ ئەنتەرناسیۆنالیزم, ئەوانەی کە خەباتیان لە دژی بۆرژوازی پۆڵۆنی ((کە بە دروشمە میللییەکانیان, خۆڵ ئەکەنە چاوی خەڵکیی)) بەوەی گەیاندن کە بەهەڵە, ئینکاری لە مافی دیاریکردنی چارەنووس بکەن, ئەوا لەباری تیۆرییەوە بەهەڵەدا چوونە, لەوحاڵەتەدا مارکسیزمان بە برۆدۆنیزم گۆڕیوەتەوە, لەباری پراکتیکیشەوە, بەبێئەوەی بمانەوێ, لایەنگریی لە شۆڤێنیزمی میللەتانی وڵاتە گەورەکان و ئۆپۆرتیۆنیستە زۆر ترسناکەکانیان ئەکەین.

دەستەی بەڕێوەبەری ((سۆسیال_ دیموکرات)),
زمانحاڵی ناوەندیی
حیزبی کرێکاری سۆسیال_ دیموکراتیی لە ڕوسیا

پەراوێز. لەو ژمارەیەی گۆڤاری ((نۆیە تزایت)) (((Neue Zeit))) کە لەم دواییە, لە 3ی ئازار(مارس)ی 1916 دا دەرچوو, کاوتسکی دەستی لێبووردەیی و تەبایی کریستیانئاسا بۆ ئوسترلیتز درێژئەکات, یانی بۆ نوێنەری پیسترین ڕەوتەکانی شۆڤێنیستیی ئەڵمانی, کە ئینکاریی لە ئازادیی جیابوونەوەی میللەتانی چەوساوە, لە پەیوەند بە نەمسای ئال هابسبورگەوە ئەکات, کەچی لەهەمان کاتدا و لە پەیوەند بە پۆڵۆنیای ڕوسییەوە ئەچێتە ژێرباری و دانییپێدائەنێت, تاوەکوو بەمە خزمەتێکی سوك و زەبوونانە پێشکەش بە لهندنبورگ و غلیۆمی دووەم بکات. بەوشێوەیە وەك دەرئەکەوێ, زەحمەتە مرۆڤ هیوای ڕێگەیەکی تر بخوازێت, باشتر لەو ڕێگەیەی کە کاوتسکیزم خۆی, خۆی پێ ڕیسواکرد.

لەکانونیدووەم_شوبات
ساڵی 1916دا نووسراوە

بەرگی 27,
ل ل 252_ 266

*

تێبینییەکان:

1. بیرۆکەی ((دراوی کرێکاری)) بیرۆکەیەکی یۆتۆپییە, لە نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەهەم, لەلایەن ئوین و گرایی سۆسیال یۆتۆپی و کەسانی ترەوە لە ئینگلتەرە و برۆدۆن لە فەرەنسا پێشکەشکرا. لایەنگرانی ئەم بیرۆکەیە پێیانوایە کە, ئەکرێ لەگەڵ مانەوەی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری, ئەو مەینەتییانەی کە پەیوەستە بە سەرمایەدارییەوە لەنێوببرێت, ئەویش بە گۆڕینی سیستەمی گۆڕینەوە (التبادل) و هەڵوەشانەوەی دراوی کانزایی. بۆنموونە, گرای پێشنیاری ئەوەی کرد کە, بانکێکی نیشتیمانیی دابمەزرێنرێ, بۆ لە چاپدان و دەرهێنانی ((دراوی کرێکاری)) (یانی کاغەزێك, کە ڕاستەوخۆ گوزارشت لەو کاتی کارە بکات, کە لە کاڵادا بەرجەستە ئەبێتەوە), وەئیتر کاڵاکان بەگوێرەی بایی(قیمە)ەکەیان, بە ((دراوی کرێکاری)) و ((دراوی کرێکاری))یش بە کاڵاکان بگۆڕدرێنەوە.

خەوشی بنەڕەتی بیرۆکەی ((دراوی کرێکاری)) لەوەدابوو, هەوڵی ئەدا کە, بەشێوەیەکی بەرنامەڕێژ, گۆڕینەوەی کاڵاکان, بەمانەوەی خاوەندێتی تایبەتی و بەشێوییەك کە لە بەرهەمهێنانەکەیدا هەیە, ڕێکبخات.

2. کێشەی دریفوس, دادگاییەك بوو, لە ساڵی 1894 نێوەندی سەربازیی کۆنەپەرستی پاشایەتی فەرەنسی, لە دژی ئەفسەرێکی یەهودی لە دەستەی ئەرکانی گشتی سوپای فەرەنسی بەناوی (دریفوس)ەوە سازکرا, کە تیایدا بەفێڵ و درۆ تاوانی سیخوڕیی و تاوانی مەزنیان خستەپاڵ, دادگای سەربازیی, زیندانیی هەتاهەتاییان بۆ دریفوس بڕییەوە. لە ساڵی 1899, دریفوس بە لێبوردن ئازادکرا, پاشان لە ساڵی 1906, بەهۆی داکۆکیکردنی کرێکاران و ڕۆشنبیرانی پێشکەوتنخوازەوە لێی, هەمان جێگاوڕاو ڕێزی پێشووی بۆ گەڕایەوە.

3. ڕووداوی سافێرن, ڕووداوێك بوو, بەهۆی سوکایەتیکردنی ئەفسەرێکی بروسی بە ئەلزاسییەکان, لە تشرینی دووەمی ساڵی 1913, لە شاری سافێرن (ئەلزاس) ڕوویدا.

ئەمەش بووە هۆی تەقینەوەی ڕق و بێزاری توندی خەڵك, کە بەزۆریی فەرەنسیی بوون, لە دژی جەوری دارودەستەی سەربازیی بروسی.

4. بڕوانە نامەی مارکس بۆ ئەنگڵس لە بەرواری 30ی تشرینی دووەمی ساڵی 1867.

5. بڕوانە تێبینی ژمارە 9. تێبینی ژمارە 9: سەربەخۆیی کولتووری نەتەوەیی_ بەرنامەیەکی ئۆپۆرتیۆنیستییە لە مەسەلەی نەتەوەییدا, لە دەیەی نەوەتەکانی سەدەی ڕابوردوودا لە لایەن هەردوو سۆسیال_ دیموکراتیی نەمساوی باوێر و ڕینەرەوە پێشکەشکرا. پوختەی ئەم بەرنامەیە ئەڵێت: ئەندامانی یەك نەتەوە, کە لە وڵاتێکی دیاریکراودا ئەژین, بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەو ناوچەیەی تیایدا ئەژین, یەکێتییەکی نەتەوەیی سەربەخۆ پێکئەهێنن, کە دەوڵەت, کاروباری خوێندنگاکان (خوێندنگەی جیا بۆ منداڵانی هەر نەتەوەیەك لە نەتەوەکان) و هەر بەشێکی تری پەروەردە و فێرکردن و ڕشنبیری, بەتەواوەتی ئەخاتە ژێر دەسەڵاتیەوە. ئەگەر ئەم بەرنامەیە جێبەجێبێت, ئەبێتە هۆی بەهێزکردنی نفوزی پیاوانی ئایینی و ئەقڵییەتی کۆنەپەرستیی نەتەوەیی لە نێو هەر گروپێکی نەتەوەییدا, هەروەها ئەبێتە هۆی پێکهێنانی کۆسپ و تەگەرە لەبەردەم ڕێکخستنی چینی کرێکار, لەئەنجامی قوڵکردنەوەی دابەشبوونی کرێکاران لەسەر بنەمای نەتەوەیی.

لینین زۆر بەتوندی دروشمی سەربەخۆیی کولتووری نەتەوەیی دایە بەر ڕەخنە (بڕوانە ئەم پەڕاوە, ل ل 6_7, 13_15). _ ل 5.

بڕوانە نووسراوەی لینین بەناوی ((چەند سەرنجێکی ڕەخنەگرانە دەربارەی مەسەلەی میللی)), (ئەم پەڕاوە ل ل 13_ 62), بەشی ڕەخنە لە بیروباوەڕە کۆنەپەرستانەکانی ڕینەر و باوێر بەناوی (سەربەخۆیی کولتووری نەتەوەیی). _ ل 164.

6. بڕوانە تێبینی ژمارە 67. تێبینی ژمارە 67: مارکس ((دەنگوباسی نهێنی)) و ئەنگڵس ((ئەدەبی تاراوگەیی, بەرگی یەکەم, ڕاگەیاندنی پۆڵۆنی))._ ل 156 .

7. **بڕوانە نامەی مارکس بۆ ئەنگڵس لە بەرواری 2ی تشرینی دووەمی ساڵی 1867.ـ ل 168.**

8. ((Die Glocke)) (((**دی گلۆکە**))ـ ((**زەنگ**))), **گۆڤارێك بوو, لەلایەن سۆسیالـ شۆڤێنیست بارفوس** (**هلفاند**), **ئەندامی حیزبی سۆسیالـ دیموکراتی ئەڵمانی, سەرەتا لە میونیخ و پاشان لە بەرلین, لەساڵی 1915ـ1925 دەرئەهات.ـ ل 169.**

9. **بڕوانە ئەو وتارەی ئەنگڵس بەناوی** ((**بزووتنەوەی دیموکراتیی سلاڤی**)). **هەروەها لینین ئەم پەڕاوەشی بەکارهێناوە**: “Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle“ (hrsg. Von Franz Mehring, Stuttgart, 1902, Bd. 111).

لەم پەڕاوەدا ناوی وتارنووسەکە نەهاتووە. ـ ل 169.

10. <u>**فابییەکان**</u>, **ئەمانە ئەندامانی کۆمەڵەی فابین, کە ڕێکخراوێکی ڕیفۆرمیستی ئینگلیزییە, لە ساڵی 1884 دامەزراوە. ئەم کۆمەڵەیە لە ساڵی 1900, ئەچنەناو حیزبی کرێکارەوە. ـ 172.**

11. **مەبەستی لینین, بڕیاری پەیوەست بە مەسەلەی میللییە, کە خۆی نووسیویەتی و کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی ح. ك. س. د. ر. لەگەڵ کارگێڕانی حیزبیی, پەسەندی کردووە. ئەم کۆبوونەوەیە لە 23ی ئەیلول هەتا 1ی تشرینی یەکەمی ساڵی 1913, لە بۆرۆنین** (**لە شاری کراکوفیاوە دوور نییە**) **بەستراوە. ـ ل 175.**

12. ((<u>**ناشە دیلو**</u>)) (((**مەسەلەکەمان**))), **بڵاوکراوەیەکی مانگانەی مۆنشەویکەـ پاکسازەکانە, کە بڵاوکراوەی سەرەکی سۆسیالـ شۆڤێنییەکانە لە ڕوسیا. لە کانونی دووەمی ساڵی 1915ەوە دەست بەدەرهێنانی کراوە, شەش ژمارەی لێ دەرچووە. ـ ل 176.**

13. **لێرەدا مەبەست ئەنجومەنی گشتی سۆسیالیستی جیهانیی, کە لە 5ـ8ی ئەیلولی 1915 لە زیمیرفالد بەڕێوە چوو.**

ئەنجومەنی گشتی, بەیاننامەیەکی پەسەند کرد, کە تیایدا ئیدانەی حکومەتە ئیمپریالییەکان ئەکات کە جەنگێکی جیهانییان پەرپاکردووە, وە ئیدانەی سۆسیالـ شۆڤێنییەکان ئەکات, ئەگەرچی بەگوێرەی پێویستیش توند نەبوو. لەسەربنچینەی ئەو بەیاننامەیە, یەکێتی زیمیرفالد دامەزرا.

لە نێو ئەو یەکێتییەدا, باڵی چەپی زیمیرفاڵدی بە ڕابەرایەتی لینین پێکهات, کە بە شێوەیەکی توند زۆربەی ئەنجومەنی گشتی دایە بەر ڕەخنە, کە هەڵوێستێکی مامناوەندییان وەرگرتبوو. ـ ل 176.

14. <u>**ئەنتەرناسیۆنالی دووەم**</u>**ـ یەکێتی جیهانیی حیزبە سۆسیالیستەکانە, لە ساڵی 1889 دامەزرا, کاتێك کە جەنگی جیهانیی ئیمپریالی لە ساڵی** (1914ـ 1918) **هەڵگیرسا, ڕابەرانی ئەنتەرناسیۆنالی دووەم خیانەتیان لە مەسەلەی سۆسیالیزمدا کرد و چوونە پاڵ حکومەتە ئیمپریالییەکانیان, ئیتر ئەنتەرناسیۆنالی دووەم تێکشکا. هەرچی ئەو پارت و کۆمەڵە چەپانەی کە سەربە ئەنتەرناسیۆنالی دووەمیش بوو, چوونە نێو ئەنتەرناسیۆنالی کۆمۆنیستی** (**ئەنتەرناسیۆنالی سێهەم**)**یەوە, کە لە ساڵی1919 لە مۆسکۆ دامەزرا. لە کۆنگرەی بێرن, کە لە هەمان ساڵ, یانی لە ساڵی 1919 دا بەسترا, ئەنتەرناسیۆنالی دووەم زیندووکرایەوە و ئەو حیزبانەی کە نوێنەرایەتی باڵی ڕاستی ئۆپۆرتیۆنیستییان لە بزووتنەوەی سۆسیالیستیدا ئەکرد, چوونە ناویەوە. ـ ل 177.**

❋

ناساندنی ناوەکان:

- ئەنگلس فریدریك (1820–1895)، یەکێکە لە دامەزرێنەرانی کۆمۆنیزمی زانستیی، ڕابەر و مامۆستای جیهانیی کرێکاران بوو، برادەری کارل مارکس و هاوڕێی فیکر و تێکۆشانی بوو.
- ئوسترلیتز فریدریك (1862–1931)، یەکێکە لە ڕابەرانی حیزبی سۆسیال_ دیموکراتی نەمسایی، سەرنووسەری ڕۆژنامەی ((Zeitung Arbeiter)) (((ئەربایتەر تزایتونگ)))ی زمانحاڵی حیزبەکە بووە. ئەندامی پەرلەمان بوو، لە ساڵەکانی جەنگی جیهانی یەکەم (914–1918)دا هەڵوێستێکی شۆڤێنی توندی هەبووە.
- بارفوس (هلفاند ئەلیسکەندەر لازاریفیتش) (1869– 1924)، لە کۆتایی نەوەتەکانی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەم، بەشداریی لە بزووتنەوەی سۆسیال_ دیموکراتیی ڕوسیا و ئەڵمانیادا کردووە. پاشان وازی لە سۆسیال_ دیموکراتیزم هێناوە. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم (1914_1918)دا، کەسێکی شۆڤێنی بووە. لە سەرەتای ساڵی 1915ەوە، گۆڤاری ((Die Glocke)) ((دی گلۆکە)) ((یانی: زەنگ))ی دەرئەهێنا، کە زمانحاڵی ((وەرگەڕان و سەرشۆڕی بۆگەن لە ئەڵمانیا)) بوو (لینین).
- باور ئوتو (1882–1938)، یەکێکە لە ڕابەرانی سۆسیال_ دیموکراتی نەمسایی و ئەنتەرناسیۆنالی دووەم و ئایدیۆلۆژیستی ئەو ئاراستەیە بوو کە پێی ئەووترێ ((مارکسیزمی نەمسایی)) کە جۆرێکە لە ڕیفۆرمیزم. باور یەکێکە لە داهێنەرانی تیۆری ((سەربەخۆیی کولتووری نەتەوەیی)) بۆرژوا ناسیۆنالیستی.
- برۆدۆن بییر جۆزیف (1809–1865)، نووسەرێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی، ئابووریناس و زانای کۆمەڵناسیی فەرەنسی بوو، بیرمەندێکی وردەبۆرژوازی بوو، یەکێك بوو لە دامەزرێنەرانی بیروباوەڕی ئۆپۆرتیۆنیستی. برۆدۆن خەونی بە

ئەمرێتی خاوەندێتی تایبەتیی بچووکەوە ئەبینی و لە ڕوانگەی وردەبۆرژوازییەوە، ڕەخنەی لە خاوەندێتی سەرمایەداریی گەورە ئەگرت. برۆدۆن پێیوابوو کە دەوڵەت سەرچاوەی سەرەکی ناکۆکیی چینایەتییە، وە ((بۆلەناوبردنی دەوڵەت)) پرۆژەی خەیاڵیی ئەخستەڕوو، وە بانگەوازی بۆ وەستانەوە لە دژی خەباتی سیاسی ئەکرد.

هەروەها برۆدۆن خۆیی و لایەنگرانی، لە مەسەلەی میللیدا، هەڵوێستێکی زۆر نادروستیان گرتەبەر. برۆدۆنییەکان ئەیانگووت، کە ((نەتەوە)) و ((میللەت))، ((خەو و خەیاڵ و خرفبوونی پیرییە))، دژایەتیی بزووتنەوەی ڕزگاریی نیشتیمانیی گەلانی ستەمدیدەیان ئەکرد.

- بلیخانۆف گۆرکی فالنتینوفیتش ((1856–1918))، یەکێکە لە بەناوبانگترین ڕابەرانی بزووتنەوەی کرێکاری لە ڕوسیا و لە جیهاندا، یەکەمین کەسە لە ڕوسیادا، کە بیروباوەڕی مارکسی بڵاوکردبێتەوە. لە دوای کۆنگرەی دووەمی حیزبی کرێکاری سۆسیال_ دیموکراتیی ڕوسی لە ساڵی 1903 بووە مۆنشەوی. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەمدا، بلیخانۆف هەڵوێستی سۆسیال_ شۆڤێنییەکانی هەبوو. لەبەرامبەر شۆڕشی سۆسیالیستی ئۆکتۆبەردا هەڵوێستێکی خراپی هەبوو، بەڵام نەچووە پاڵ ئەوانەی لەدژی دەسەڵاتی شورەوی وەستانەوە.
- ڕوبانۆفیتش ئیلیا ئەدۆلفوفیتش (1860–1920)، یەکێکە لە ڕابەرانی حیزبی وردەبۆرژوازی سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم (1914–1918) سۆسیال_ شۆڤێنیست بووە.
- ڕینەر کارل (1870– 1950)، سیاسەتمەدارێکی نەمسایی و ڕابەر و تیۆریسینی سۆسیال_ دیموکراتە ڕاستڕەوە نەمساییەکان بوو. خاوەن تیۆری ((سەربەخۆیی کولتووری نەتەوەیی)) بۆرژوا ناسیۆنالیستە. لە ساڵی 1919 و 1920 ڕاوێژکار و لەماوەی نێوان ساڵی 1945 هەتا 1950 سەرۆکی نەمسا بووە.

- رینۆدیل بییر (1871- 1935)، سۆسیالیستێکی ڕاسترەوەی فەرەنسی بوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەمدا (1914- 1918) سۆسیالیستێکی شۆڤێنی بوو.
- سیمکۆفیسکی (برۆنشتین سیمیون یولییفیتش) (لە ساڵی 1882 لەدایکبووە)، سۆسیال_ دیموکراتێکی مۆنشەویك بوو. هاوکاریی ڕۆژنامەکانی مۆنشەویکە_ پاکسازەکان و بڵاوکراوە سۆسیال_ دیموکراتە بێیانییەکانی کردووە.
- گاریباڵدی جۆزییە (1807- 1882)، پاڵەوانێکی نیشتیمانی ئیتالی بوو، یەکێکە لە گەورەترین ڕابەرانی دیموکراتیزمی شۆڕشگێڕی ئیتالی، لە ساڵی 1848- 1867، سەرکردایەتی خەباتی گەلی ئیتالیای کرد، لە دژی داگیرکەرانی بێگانە و سیستەمی فیئۆدالی و حوکمی ڕەها و کۆنەپەرستی ئیکلیرکی، لە پێناوی یەکخستنی ئیتالیا.
- غلیومی دووهەم (1859- 1941)، ئیمپراتۆری ئەڵمانیا و پاشای بروسیا لە ساڵی (1888- 1918)دا.
- غۆرتر غرمن (1864- 1927)، سۆسیال_ دیموکراتێکی چەپڕەوی هۆڵەندی بوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم لە ساڵی (1914- 1918)دا، ئەنتەرناسیۆنالیست بوو، سەربە (باڵی چەپی زیمیرفاڵدی) بوو.
- فاندەرفلدە ئەمیل (1866-1938)، ڕابەری حیزبی کرێکار بوو لە بەلجیکا، سەرۆکی نووسینگەی سۆسیالیستی جیهانیی ئەنتەرناسیۆنالیستی دووهەم بوو.هەڵوێستێکی ئۆپۆرتیۆنیستانەی توندڕەوی هەبوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانی دووهەمدا سۆسیال_ شۆڤێنی بوو. لە حکومەتی بۆرژوازیدا بەشداریکرد. پلەی وەزارەتیی جۆراوجۆری وەرگرتووە.
- کاوتسکی کارل (91854- 1938)، یەکێکە لە ڕابەرانی سۆسیال_ دیموکراتەکانی ئەڵمانیا و ئەنتەرناسیۆنالی دووهەم، لەسەرەتادا مارکسی بوو،

بەڵام دوایی هەڵگەڕایەوە لێی، ئایدیۆلۆژیستێکی ئۆپۆرتیۆنیستی زۆر ترسناك بووە بۆ بزووتنەوەی کرێکاری، لەچاو چەپ و ڕاستی کۆمەڵدا ئەم کەسێکی مامناوەندی بووە.

- کۆنۆف هنریخ (1862- 1936)، سۆسیال_ دیموکراتێکی ئەڵمانیی ڕاسترەو بوو، مێژوونووس، زانای کۆمەڵناسی و ئەتنۆگرافی بوو. لەسەرەتادا چووەپاڵ مارکسییەکان، پاشان کەسێکی ڕیڤیژینیستی لێ دەرچوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم (1914- 1918)دا،تیۆریسینێکی سۆسیال_ ئیمپریالیست بوو.
- لیبمن (ناوی خوازراوی هرش بیساخ_ە) (لەساڵی 1882 لەدایکبووە)، بوندییەکی بەناوبانگ بوو، لەساڵی 1911دا کەسایەتییەکی کاریگەری نێو کۆمیتەی ناوەندیی بوندییەکان بوو، وە بە پاکسازەکانەوە پەیوەستبوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانیی یەکەم (1914-1918)دا، پشتیوانی لە سیاسەتی داگیرکردن کرد کە تزار گرتییەبەر.
- لینش باول (1873- 1926)، سۆسیال_ دیموکراتێکی ئەڵمانی بوو. لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم (1914- 1918)دا، سۆسیال_ شۆڤێنی بوو. لەساڵی 1922دا، لە حیزبی سۆسیال_ دیموکراتی دەرکرا.
- مارکس کارل (1818- 1883)، بونیاتنەری کۆمۆنیزمی زانستی بوو، بیرمەند و بلیمەت بوو، ڕابەر و مامۆستای جیهانی کرێکاران بوو.
- هندنبورگ پاول (1847- 1934)، سەرکردەیەکی سەربازیی و یەکێك بوو لە پیاوانی دەوڵەتی ئەڵمانی/ ژەنەراڵ_ فلدمارشاڵ. لەساڵەکانی جەنگی جیهانی یەکەم (1914- 1918)، لەبەرەی ڕۆژهەڵاتدا، فەرماندەی سوپای ئەڵمانی بوو، پاشان بووە سەرۆکی دەستەی ئەرکانی گشتی.
- یورکیفیتیش ل. (ناوی خواستراوی لریالکا ل. بوو) (1885- 1918)، ناسیۆنالیستێکی ئۆکرانی بوو، ئۆپۆرتیۆنیست بوو، داوای ئەوەی ئەکرد کە

کرێکارانی ئۆکرانیی لە حیزبێکی سۆسیال_ دیموکراسیی سەربەخۆ و تایبەت ڕێکبخرێن. لەساڵی 1913 و 1914دا, بەشداری چالاکانەی لە گۆڤاری ناسیۆنالیستی مۆنشەویکەکان سەربە لایەنی ((دزفین)) (((زەنگ)))دا کرد.

{ئەم باسەی (لینین), لە پەرتوکی (مەسەلەکانی سیاسەتی میللی و ئەنتەرناسیۆنالیزمی پرۆلیتێری)یەوە وەرگێڕراوەتە سەر زمانی کوردی, کە لە یەکێتی شورەوی بە زمانی عەرەبی چاپکراوە و لە بلاوکراوەکانی (خانەی پێشکەوتن)ە لە مۆسکۆ.}

وەرگێڕانی/ سالار ڕەشید
salarrasheed@yahoo.com

2004 /8 /1

الثورة الاشتراكية وحق الامم في تقرير مصيرها

لينين